

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Matot-Mase

Peygamberlerin Sesi

Şiva Asar BeTamuz ile başlayıp Tişa BeAv ile sona eren üç hafta içinde, iki Bet Amikdaş'ın yıkılışını hatırlarken, peygamberlik literatürünün en dağlayıcı kısımlarından üçünü okuyoruz. Bunların ilki Yirmeyau kitabının başından, gelecek hafta okuyacağımız üçüncüsü ise Yeşayau'nun ilk *perekindend*ir.

Yıl içinde, antik Yisrael'in büyük vizyonerlerinin kalıcı gücünün farkına bu kadar keskin biçimde vardığımız başka bir dönem yoktur. Peygamberlerin hiçbir resmi gücü yoktu. Kral veya kraliyet maiyetinin mensubu değillerdi. (Çoğunlukla) Koen veya dini müessesenin mensupları da değillerdi. Herhangi bir resmi görevleri yoktu. Seçimle gelmiyorlardı. Popüler olmaktan da çoğunlukla son derece uzaktılar. Bu durum en çok da bu haftaki *Aftara*'nın yazarı Yirmeyau için geçerlidir. Yirmeyau tutuklanmış, kırbaçlanmış, aşağılanmış, yargılanmış ve hayatı, ancak canını kaybetmeye ramak kalmışken kurtulmuştur. Peygamberlere kendi sağlıklarında kulak verilmesi son derece nadir görülen bir şeydir.¹ Ve yine de peygamberlerin sözleri ebediyete kadar kaydedilmiş ve İbrani kutsal kitabı Tanah'ın asli kısımlarından biri haline gelmiştir. Peygamberler dünyanın ilk sosyal eleştirmenleriydi ve mesajları asırlar boyunca güncelliğini korumaktadır. Kierkegaard'ın neredeyse söylediği gibi: *bir kral öldüğü zaman iktidarı sona erer; bir peygamber öldüğü zaman etkisi başlar.*²

Bir peygamberin ayırt edici özelliği geleceği önceden bildirmesi değildi. Antik dünya bu gibi insanlarla doluydu: kâhinler,

müneccimler, falcılar, şamanlar ve diğer medyumlar. Bunların her biri, kaderi yöneten ve "biz ne kadar yontarsak yontalım sonuçta sonumuzu onların şekillendirdiği" güçlerle özel bir bağa sahip olduklarını iddia ediyordu. Yahudiliğin bu gibi insanlara harcayacak hiç vakti yoktur. Tora "falcılık yapan, uğurlu vakitlere veya alametlere göre kehanette bulunan, büyücülük yapan, sihirli sözler kullanan, *Orve Yideoni* yöntemleriyle medyumluk yapan veya ölümlere danışan" kişilere karşıdır. Bu gibi uygulamalara inanmaz, çünkü insanın özgürlüğüne inanır. Gelecek önceden yazılmış bir senaryo değildir. Bize ve yaptığımız tercihlere bağlıdır. *Bir öngörü gerçekleşiyse, başarılı olmuştur. Bir peygamberlik mesajı gerçekleşiyse, başarısız olmuştur.* Peygamber (erkek ya da kadın; zira Tanah'ta yedi kadın peygamber vardır), tehlikeye kulak verip yollarımızı düzeltmediğimiz takdirde meydana gelecek bir geleceği bildirir. Öngöründe veya kehanette bulunmaz; *ikazda bulunur.*

Peygamber, halkı mübarek kılmak veya ona beddua etmek konusunda da farklı bir konumda değildi. Bu sadece Bilam'ın yeteneğiydi; Yeşayau veya Yirmeyau'nun değil. Yahudilikte *beraha*, peygamberler değil Koenler aracılığıyla gelir.

Peygamberleri özel yapan birkaç nokta vardır. İlki, peygamberin tarih duygusudur. Peygamberler tarihin içinde Tanrı'yı gören ilk insanlardır. Bizler zaman duygumuzu kanıksama eğilimi gösteririz. Zaman gerçekleşir. Zaman akar. Dedikleri gibi, zaman, Tanrı'nın her şeyi aynı anda meydana

¹ Bunun açık bir istisnası Yona'ydı ki o da Yahudi olmayanlara, Nineve vatandaşlarına hitap etmişti.

² Kierkegaard aslında şöyle demiştir: "Despot ölür ve hükümü sona erer; şehit ölür ve hükümü başlar." Kierkegaard, *Makaleler ve Günlükler*, 352.

gelmekten alıkoyma yoludur. Ancak doğrusu, zaman kavramına yönelik farklı yaklaşımlar vardır ve farklı uygarlıklar onu farklı şekilde algılamıştır.

Örneğin, *döngüsel* zaman vardır. Bu bakışa göre zaman, mevsimlerin yavaş döngüsü şeklinde veya doğum, büyüme, gerileme ve ölüm döngüsü olarak algılanır. Döngüsel zaman, zamanın doğada meydana geliş şeklidir. Bazı ağaçlar uzun ömürlüdür; çoğu meyve sineğinin ömrüye kısıdır; ama yaşayan her şey ölür. Türler devam eder, ama onların üyeleri olan bireyler devam etmez. Koelet’te döngüsel zamanın Yahudilikteki en ünlü ifadesini okuruz:

“Güneş doğar ve güneş batar; ve yerine meylederek orada doğar. Güneye gider ve kuzeye döner, döner gider rüzgâr ve döngülerine geri döner rüzgâr... Ne olduysa o olacaktır ve ne yapıldıysa o yapılacaktır; ve yeni hiçbir şey yoktur güneşin altında.”

Bir de *doğrusal* zaman vardır. Bu yaklaşımda, zaman, merhametsiz bir sebep ve sonuç dizisi olarak algılanır. Fransız astronom Pierre-Simon Laplace 1814’de söylediği ünlü sözüyle bu fikre en ünlü ifadesini vermişti: Eğer “Doğayı harekete sokan tüm kuvvetleri ve doğayı oluşturan her şeyin tüm konumlarını” tüm fizik ve kimya kanunlarıyla birlikte “bilseydiniz, hiçbir şey belirsiz olmaz ve gelecek de tıpkı geçmiş gibi” gözlerinizin önünde olurdu. Karl Marx bu fikri toplum ve tarihe uyarlamıştı. Bu fikir tarihsel kaçınılmazlık olarak bilinir ve insan ırkının meselelerine uyarlandığında, kişisel özgürlüğün muazzam bir inkârına yol açar.

Son olarak bir de, zamanı, altta yatan hiçbir kurgu veya temanın olmadığı basit bir *olaylar dizisi* olarak gören yaklaşım vardır. Bu da, antik Yunan bilginleri Herodotus ve Thucydides’in öncülük ettiği türden tarih yazımına yol açmıştır.

Zaman kavramına yönelik bu yaklaşımların her biri kendine ait bir yere sahiptir: ilkinin biyolojide, ikincisinin fizikte, üçüncüsünün de tarihte yeri vardır. Ama bunların hiçbiri peygamberlerin anladığı şekliyle zaman değildir. Peygamberler, zamanı, özellikle de Yisrael’in tarihinde, Tanrı ile insanlık arasındaki büyük dramın oynandığı arena olarak görmüşlerdir. Yisrael misyonuna, antlaşmasına sadık kalsaydı gelişip serpilecekti. Sadakatsizlik halinde ise başarısız olacaktı. Yenilgi ve sürgüne maruz kalacaktı.

Yirmeyau’nun kendi çağdaşlarına söylemekten asla yorulmadığı şey buydu. Peygamberlere özgü anlayışın ikinci yönü, monoteizm ile ahlak arasındaki koparılamaz bağıdır. Her nasılsa, peygamberler, putperestliğin yalnızca sahte ve yanlış olduğunu değil, yozlaştırıcı olduğunu da sezmışlerdi – bunu açıkça izah ediyor olmasalar da bu onların tüm sözlerinde ima edilen bir mesajdır. Putperestlik, evreni sıklıkla çatışan çok sayıda gücün oluşturduğu bir yapı olarak görüyordu. Savaşı güçlü olan kazanırdı. Kuvvet, hakkı mağlup ederdi. Güçlü olan hayatta kalırken, zayıf yok olurdu. Nietzsche buna inanırdı; tıpkı sosyal Darvencilerin inandığı gibi.

Ama peygamberler buna tüm güçleriyle karşı çıkmışlardır. Onlara göre Tanrı’nın *kudreti* ikinci plandaydı; asıl önemli olan Tanrı’nın *dürüstlüğü ve doğruluğuydu*. Tam da Tanrı Yisrael’i sevdiği ve kurtardığı için, Yisrael’in O’na, mutlak hükümler olarak bir sadakat borcu vardı ve Tanrı’ya sadakatsizlik etmeleri halinde, insan kardeşlerine de sadakatsiz olacaktı. Yalan söyleyeceklerdi, soyacaklardı, hile yapacaklardı vs. Yirmeyau, putperestliğe kapılmış olan Yerusalayim’in bütününde tek bir dürüst insan olup olmadığı konusunda şüphe ifade etmekteydi (Yirmeyau 5:1). Halk cinsel ahlaksızlığa ve zinaya düşecekti:

“Onları [her yönden] doyurdum, ama zina ettiler ve fahişe evine doluştular. İyi beslenmiş şehvetli aygırlardı, her biri akranının karısına kişniyordu.” (Yirmeyau 5:7-8)

Peygamberlerin ortaya koydukları üçüncü büyük yenilik, ahlakın siyaset karşısındaki üstünlüğüdür. Peygamberlerin, siyaset hakkında söyleyecekleri şaşırtıcı derecede az şey vardır. Evet, Şemuel monarşiye karşı mesafeliydi, ama Yeşayau ve Yirmeyau’da, Yisrael/Yeuda’nın nasıl yönetilmesi gerektiğine dair neredeyse hiçbir şey görmemekteyiz. Bunun yerine, bir ulusun – ve tabii ki Yisrael/Yeuda’nın – gücünün, askeri veya demografik değil, ahlaki ve manevi olduğu konusunda sürekli bir ısrar duymaktayız. Eğer insanlar Tanrı’ya ve birbirlerine sadakatlerini korurlarsa, dünyadaki hiçbir kuvvet onları mağlup edemeyecektir. Aksi takdirde hiçbir kuvvet onları kurtaramayacaktır. Yirmeyau’nun bu haftaki *Aftara*’da söylediği gibi, sahte tanrıların onlara sahte bir rahat sunduğunu keşfettiklerinde artık çok geç olacaktır:

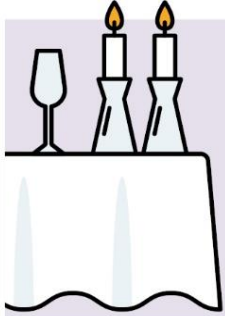
Ağaca “Babamsın sen”, taşa “bizi dünyaya sen getirdin” diyorlar; çünkü Bana enselerini döndüler, yüzlerini değil! Ama kötü zamanlarında diyecekler “Kalk, kurtar bizi!” diye. [O zaman da Ben diyeceğim:] “Nerede kendine yaptığın ilahların? Kalksınlar! Seni kötü zamanında kurtaracak mı?! Zira şehir adedin kadar ilahın oldu ey Yeuda! (Yirmeyau 2:27-28)

Yirmeyau, tüm peygamberlerin en tutkulu ve en çok eziyete maruz kalmış olanı, tarihe felaket peygamberi olarak geçmiştir. Ama bu haksızlıktır. Yirmeyau aynı zamanda üstün düzeyde bir ümit peygamberiydi. Yisrael halkının “güneş, ay ve yıldızlar gibi ebedi” olacağını söyleyen kişidir Yirmeyau (Yirmeyau 31:35). Yine, Babilliler Yeruslayim’e kuşatma uyguladıkları sırada, Yahudilerin sürgünden geri döneceklerine dair aleni bir inanç jesti olarak bir tarla satın almış kişidir Yirmeyau:

Zira şöyle dedi Yisrael’in Tanrısı, Orduların Efendisi: “Bu ülkede daha evler, tarlalar ve bağlar satın alınacaktır!” (Yirmeyau 32:15)

Yirmeyau’nun felaket ve ümit duyguları birbiriyle çatışıyor değildi: aynı madalyonun iki farklı yüzüydü. Halkını sürgün cezasına çarptıran Tanrı, onları geri getirecek olan Tanrı’ydı, çünkü olasılıkla halkı onu terk etse bile, O halkını asla terk etmeyecektir. Yirmeyau halka olan güvenini kaybetmiş olabilir; ama Tanrı’ya olan güvenini asla yitirmemiştir.

Yisrael’de Peygamberlik, II. Bet Amikdaş döneminde Hagay, Zeharya ve Malahi ile sona ermiştir. Ama peygamberlik gerçeklerinin gerçekliği sona ermiş değildir. İnsanların birbirlerine sadık kalmaları, ancak Tanrı’ya sadık olmalarıyla mümkündür. İnsanların kendilerinden daha büyük hale gelmeleri ancak kendilerinden daha büyük bir güce açık olmalarıyla mümkündür. Bir halkın tarihin tahribatını mağlup edebilmesi ancak tarihi şekillendiren derin kuvvetleri anlamasıyla mümkündür. Tanah dönemi Yisrael’in bu gerçekleri öğrenmesi uzun süre almıştır; ve ülkesine geri dönerek tarih arenasına yeniden dâhil olmaları da gerçekten çok uzun sürmüştür. Bu gerçekleri bir daha asla unutmamalıyız.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Peygamberler gerçek kuvvetin fiziksel güçten değil, ahlaki iyilikten kaynaklandığını söylemişlerdi. Ne demek istiyorlardı?
2. İnsan kendisini nasıl, Yirmeyau’nun durumunda olduğu gibi aynı zamanda hem ümitsiz hem de ümit dolu hissedebilir?
3. Sizce bu peygamberlik mesajlarını neden bu Üç Hafta içinde okuyoruz?